

Pregledni znanstveni članak

■ Razvoj osiguranja u Bosni i Hercegovini i regiji - uz poseban osvrt na početak državnog intervencionizma u sektoru osiguranja

Davor Martinović¹

Sažetak. Suvremeni razvoj kontinuirano proizvodi portfelje novih proizvoda i usluga te u njih ugrađuje nova, složena znanja s ciljem osiguravanja konkurentskih prednosti razvoja poduzeća i/ili država. Takav ubrzani razvoj oblikovao je i potrebu pojedinaca i organizacija za zaštitom od rizika i mogućih šteta kojima su izloženi. U radu se želi prikazati razvoj osiguranja u regiji s posebnim naglaskom na Bosnu i Hercegovinu, kao i ukazati na razloge, svrhu i potrebu intervencije države u ovom sektoru. Naime, iako u stručnim i znanstvenim krugovima ne postoje značajnija nesuglasja o potrebi državno normativne intervencije, u ovom sektoru postoje i to značajnije razlike koje govore o tome koliko i kakva bi to intervencija države trebala biti. Razumijevanje činjenice da u fokusu cijeloga sektora osiguranja treba i mora biti osiguranik, odnosno oštećeni, u bitnom će olakšati zakonodavcu da lakše odredi potrebu za državnom intervencijom u sektoru osiguranja.

Ključne riječi: sektor osiguranja, državni intervencionizam, zaštita osiguranika, Uredba o nadzoru iz 1937. godine, propast Phönixa.

1. UVODNE NAPOMENE

Djelatnost osiguranja oduvijek je, kroz svoj evolutivni razvoj, bez obzira na mnoge razlike u pojedinim fazama, u svom ishodištu imala - zaštitu žrtve odnosno oštećenog. Kao i po pitanju mnogo čega drugoga, u znanosti nema jedinstvenog stava što se može i treba smatrati početkom osiguranja. Promišljanja autora koji su proučavali povijest nastanka osiguranja različita su. Jedan od autora koji

¹ Dr.sc. Davor Martinović, Odvjetničko društvo Milas, Martinović i partneri, Mostar, e-mail: odvjetnicko.drustvo@mm-partneri.ba

je zasigurno dao najznačajniji doprinos rasvjetljavanju ovog pitanja jest Alfred Manes.² Prema njegovim tvrdnjama, sve do XIV. stoljeća osiguranje nije postojalo već su se primjenjivali određeni instituti koji u malom stupnju imaju sličnost institutu osiguranja. Predstavnici najradikalnijih teorija tvrdili su da je osiguranje postojalo čak i u drevnoj Grčkoj u vrijeme epohe Aleksandra Makedonskog te da su postojala i uzajamna osiguravajuća pa čak i akcionarska društva³. Različiti pristup autora ovom problemu nastao je kao rezultat različitosti pristupu i definiranju samoga pojma osiguranja. Jedna skupina autora tvrdi da nema osiguranja bez ugovora.⁴ Međutim, prevladavajuća je teza druge skupine autora koji smatraju da se bilo koja radnja usmjerena na međusobno pomaganje ljudi zajedničkom raspodjelom štete smatra *de facto* početkom osiguranja.

2. RAZVOJ OSIGURANJA U BOSNI I HERCEGOVINI I REGIJI

Od najstarijih vremena do danas bosanskohercegovačko društvo zbog svoje je multi kulturalne, više konfessionalne i multietničke strukture iznimno složeno. Višenacionalnost i više konfesionalnost jesu vrijednosti koje su imale snažnu ulogu u razvoju identiteta Bosne i Hercegovine.⁵ Na njezinu području miješali su se ljudi različitih vjera, interesa i političkih uvjerenja, što je često stvaralo probleme u praksi. Stoga je stabilnost države u velikoj mjeri često ovisila o pravilnom rješavanju vjerskih pitanja.⁶ Područje današnje Bosne i Hercegovine tijekom prošlosti bilo je dio različitih država i carstava, poprište mnogih sukoba različite prirode (međunarodnih, oružanih, nacionalnih, ekonomskih, pravnih itd.). Različiti interesi svjetskih sila determinirali su pravce gospodarskog i pravnog razvoja i napretka Bosne i Hercegovine.

Burna povijest Bosne i Hercegovine razlogom je njezina specifičnog i složenog političko-pravnog uređenja. Pravni poredak Bosne i Hercegovine, uključujući i obvezno pravni poredak, u svojoj dugoj povijesnoj egzistenciji prošao je i još uvijek prolazi kroz više ili manje burna razdoblja. U tim razdobljima pravni poredak Bosne i Hercegovine pripadao je ili bio pod snažnim utjecajem pravnih poredata islamske pravne tradicije, pravnih poredata kontinentalno europskog pravnog kruga, te socijalističkog (komunističkog) pravnog kruga. Neprestana tranzicija, transformacija i prilagodba obvezno pravnog uređenja, obilježje je razvoja obvezno pravnog poretka Bosne i Hercegovine.

S aspekta razvoja osiguranja u Bosni i Hercegovini i zemljama šire regije postoji više mogućih podjela s obzirom na razdoblje i faze razvoja. U literaturi se najčešće navodi podjela koja prati razvoj obvezno pravne povijesti kroz nekoliko razdoblja:⁷

a) razdoblje do 1918. godine

² Manes, A. *Versicherungswesen*, Berlin, 1924.

³ Ogrizović, D. *Ekonomika osiguranja*, Sarajevo, 1985., 95.

⁴ Maksimović, M. *Praosiguranja ili osiguranja*, Osiguranje i privreda, Beograd, 1962.

⁵ Grijak, Z. *Predstavka episkopata Vrhbosanske metropolije iz 1903. godine u svjetlu austrougarske vjerske politike u Bosni i Hercegovini*, *Croatica Christiana Periodica*, vol. 32., no. 62., 2008., 78.

⁶ Novaković, M. *Versko zakonodavstvo Kraljevine Jugoslavije*, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 33., br. 2., 2012., 939.-965.

⁷ Bevanda, M. *Obveznopravno uređenje u Bosni i Hercegovini*, Pravni fakultet Mostar, 2013., 4.

- b) razdoblje od 1918. godine do 1941. godine
- c) razdoblje od 1945. godine do 1992. godine i
- d) razdoblje od 1992. godine do danas.

S obzirom na intencije i potrebe ovoga rada, predmetom našeg zanimanja bit će prva dva razdoblja, tj. razdoblje do 1918. godine te razdoblje od 1918. do 1941. godine.

2.1 Osiguranje u razdoblju do 1918. godine u Bosni i Hercegovini i regiji

Imajući u vidu činjenicu da je prvi događaj koji možemo na određeni način vezivati uz razvoj osiguranja na ovim područjima vezan uz davnu 1176. godinu - osnivanje *Bratovštine* u Zadru - jasno je da je vrlo teško ili nemoguće naći zajedničke karakteristike za razdoblje koje obuhvaća vrijeme srednjeg vijeka odnosno feudalizma te kapitalizma sa svim različitostima koje nose ova dva različita društvena uređenja.

Do osnivanja prvoga osiguravajućeg društva, u Dubrovniku 1794. godine, na ovim područjima egzistirale su različite netipične forme osiguranja, koja su uporišta većinom imala u uzajamnom pomaganju i kolektivnoj odgovornosti. Takve elemente nalazimo u statutima više gradova na Jadranu te u *Zakoniku* srpskog cara Stefana Dušana gdje se nametala kolektivna odgovornost, posebno sela, za naknadu štete.⁸

U navedenom razdoblju značajna je činjenica koja karakterizira pomorsko osiguranje, da je praksu osiguranja pratilo i njegovo pravno uređenje. Prvi propisi nalaze se u statutima mediteranskih gradova i to Dubrovnika, Zadra, Budve, Kotor, Splita. U povijesnom i u pravnom smislu posebno treba istaknuti Dubrovnik koji je tijekom XVI. stoljeća bio jedno od najznačajnijih trgovačkih centara sa snažnom trgovačkom mornaricom. U tom razdoblju nastao je u Dubrovniku najpoznatiji je i općepriznato vrijedan pravni i povijesni spomenik pomorskog osiguranja: *Zakon o pomorskom osiguranju* iz 1568. godine - *Ordo super assecuratoribus*. Ovaj zakon smatra se jednim od najstarijih, ako ne i najstarijim pravnim aktom legislativnog porijekla o poslu osiguranja.⁹

Zakon o pomorskom osiguranju, uz statusno organizacijske propise, sadrži i propise imovinske pravne naravi i uvodi obveznost pisane forme ugovora koji se morao sastaviti i potpisati pred dubrovačkim notarom ili kancelarom i registrirati u njihovom uredu. U suprotnom se ugovor smatrao neutuživim. Ugovor se sadržajno morao oblikovati prema uobičajenim i točno određenim klauzulama pa je tako minimalno vrijeme na koje je brod mogao biti osiguran iznosilo šest mjeseci, a osiguranje se, osim na određeno vrijeme, moglo zaključiti i za određeno putovanje. U slučaju nastupanja osiguranog rizika isplata osigurnine morala se izvršiti po hitnom postupku. Ako je osiguranik postupao dolazno, morao je vratiti isplaćeni iznos uvećan za 20 posto kamate. Maksimalna premija bila je

⁸ Ogrizović, D. *Ekonomika osiguranja*, Teorija i praksa osiguranja, Sarajevo, 1985., 120.

⁹ Pavić, D. *Pomorsko osiguranje, pravo i praksa*, Književni krug Split, 2012., 39.

ograničena na 16% vrijednosti broda ili robe koja se osiguravala. Ovaj zakon se prestao primjenjivati kada je Napoleon svojim dekretom od 15.04.1811. godine i na Dubrovnik proširio francusko pravo - *Code de commerce* iz 1807. godine.

Početak XIX. stoljeća karakterizira formiranje osiguravajućih društava koja su tada bila u isključivom vlasništvu stranaca, a funkcionirala su putem predstavništava odnosno agenata koji su u ime i za račun stranih osiguravajućih društava zaključivali poslove osiguranja. Početak osiguranja u Srbiji veže se uz osiguranje kuće suca Apelacijskog suda u Beogradu Lazara Zubana 1839. godine. On je vlastitu kuću u Beogradu osigurao putem agenta, poznatog zemunskog trgovca Vasilija Vasilijevića, kod osiguravajućeg društva Italija iz Trsta. Zanimljivost ovog posla jest da se osigurani slučaj dogodio nekoliko dana nakon osiguranja imovine. Kuća je izgorjela, a odštetu je platilo osiguravajuće društvo u iznosu od 175 talira.¹⁰ Ovaj primjer zorno opisuje način djelovanja stranih osiguravajućih društava toga vremena na područjima regije.

Pored dva statusna zakona, *Zakona o osiguravajućim društvima* od 31.03.1892. godine koji se odnosio samo na inozemna osiguravajuća društva i *Zakona o akcionarskim društvima* iz 1898. godine koji je regulirao poslovanje domaćih osiguravajućih društava, u tom se vremenu u Srbiji na osiguranja odnosio još i *Građanski zakon* iz 1844. godine te *Zakon o obvezi na naknadu štete učinjene smrću i tjelesnom povredom pri željezničkom saobraćaju* iz 1885. godine. Srpski građanski zakonik iz 1884. godine, iako o osiguranju govori samo kroz dva članka (798 i 799)¹¹ postavlja bitne principe osiguranja - krivnja osiguranika na prouzrokovanu štetu te ništavost ugovora o osiguranja u slučaju da je šteta nastala prije zaključenja ugovora.¹² Ovi propisi primjenjivali su se i na području Makedonije.

Za razvitak osiguranja u Hrvatskoj u promatranom razdoblju posebnu važnost imao je *Trgovački zakonik* iz 1875. godine. Ovaj zakonik sadržavao je odredbe o osiguranju te predstavlja jedno od prvih kodifikacija na području ove pravne grane.¹³ Osim navedenog, za ovo je razdoblje važno i osnivanje osiguravajuće zadruge *Croatia* 1884., koja će kasnije prerasti u današnje *Croatia osiguranje*.

U Bosni i Hercegovini posebne prakse vezane uz osiguravajuća društva nije niti bilo jer su na tom području radila samo društva sa sjedištem na teritoriju drugih država, a sva su ta društva primjenjivala svoje propise vezane uz mjesto sjedišta, odnosno osnivanja. Ugovorno osiguranje djelomično je bilo regulirano trgovačkim zakonom iz 1883. godine i osiguravajućim propisom od 18.08.1898. godine koji je bio mijenjan i dopunjavан ministarskim uredbama od 05.07.1898. godine i 13.02.1905. godine. Osiguravajuće društvo *Herceg-Bosna* osnovano je 1910. godine. Međutim, različiti su i nepouzdati podatci o sjedištu toga društva. Stoga se uzima da je društvo *Nada* bilo prvo osiguravajuće društvo u Bosni i Hercegovini jer je bilo registrirano sa sjedištem u Sarajevu 1922. godine.

10 Petrović, Z., Čolović, V., Knežević, D. *Historija osiguranja u Srbiji, Crnoj Gori i Jugoslaviji do 1941. godine*, Dosije Studio, Beograd, 2013., 69.

11 Ibid

12 Ogrizović, D. *Ekonomika osiguranja, Teorija i praksa osiguranja*, Sarajevo, 1985., 255.

13 Ibid

2.2 Osiguranje u razdoblju od 1918. godine do 1941. godine

Nakon završetka Prvog svjetskog rata i sloma Austro-Ugarske Monarhije 1918. godine stvorena je nova država, nazvana Država Slovenaca, Hrvata i Srba. Nakon 33 dana postojanja, ujedinjenjem Države SHS sa Srbijom i Crnom Gorom, proglašena je 1. prosinca 1918. država Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca (Kraljevina SHS) odnosno kasnija Kraljevina Jugoslavija. U sastav novostvorene države ušla je i Bosna i Hercegovina. Područje Bosne i Hercegovine je u novoj državi podijeljeno na upravne oblasti, odnosno banovine.

Izgradnja novog (privatnog) pravnog poretka bila je izazov višenacionalnoj i višekonfesionalnoj Kraljevini. Bitno obilježje pravnog poretka novonastale države bio je partikularizam. U relevantnoj pravnoj literaturi o tom vremenu, navodi se da je u prvim godinama, pa i desetljeću, postojanja Kraljevine vladao veliki pravni kaos.¹⁴

Kraljevina se sastojala od više pravnih područja. To su: bosanskohercegovačko (područje Vrhovnog suda u Sarajevu), hrvatsko-slavonsko (područje Stola sedmorice u Zagrebu, i to njegovo Odjeljenje A, odnosno područje Banskog stola u Zagrebu), dalmatinsko-slovensko (područje Stola sedmorice u Zagrebu, i to njegovo Odjeljenje B), vojvođansko (područje kasacijskog suda u Beogradu Odjeljenje B u Novom Sadu), srbijansko (područje Kasacijskog suda u Beogradu) i crnogorsko (područje Velikog suda u Podgorici).¹⁵ Karakteristika je ovih pravnih područja da su imala neujednačeno pravno uređenje kao i izvore prava.

Pravni partikularizam bio je posebno naglašen u području građanskog (materijalnog i procesnog) prava. Pravni propisi koji su bili na snazi u trenutku ujedinjenja ostali su i dalje na snazi, izuzev ako uslijed promijenjenih državnopravnih prilika nije sam po sebi (*eo ipso*) prestao razlog njihova postojanja ili ako su eliminirani (derogirani) ili izmijenjeni od novog nadležnog zakonodavca.¹⁶

Različita pravna područja koja su imala vlastita pravna pravila za pojedine (građanskopravne) institucije usložnjavala su pravni život u Kraljevini. Stvaranju pravne nesigurnosti u jednoj državi značajno je doprinijelo postojanje više pravnih pravila koja su uređivala pojedine pravne institucije i koja su se međusobno u mnogočemu razlikovala. Takvo stanje odražavalo se i u području obveznog pravnog uređenja.

Pravni partikularizam i u području obveznog prava, odnosno postojanja šest (različitih) pravnih poredaka, kao i šerijatsko pravo kod muslimana, zadržao se sve do četrdesetih godina XX. stoljeća. U praksi se pokazalo da je rascjepkan pravni poredak u jednoj državi velika smetnja općem društvenom i gospodarskom napretku. Također, pravni partikularizam u reguliranju materije obveznog prava pokazao se kao prepreka za čvršću ekonomsku, gospodarsku i političku integraciju zemalja regije.

Kao temeljni izvori građanskog (obveznog) prava u Kraljevini bili su:

¹⁴ Bevanda, M. *Obveznopravno uređenje u Bosni i Hercegovini*, Pravni fakultet Mostar, 2013., 29.

¹⁵ Drakić, G. *Pravni partikularizam u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca i rad na njihovom prevazilaženju*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, 2004.

¹⁶ Imamović, M. *Uvod u historiju i izvore bosanskog prava*, Sarajevo, 2006.

- a) na hrvatsko-slavonskom pravnom području *Opći građanski zakonik (OGZ)* bez novela iz 1914., 1915. i 1916. godine
- b) na slovensko-dalmatinskom pravnom području također OGZ s novelama iz 1914., 1915. i 1916. godine
- c) na srbijanskom pravnom području *Građanski zakonik* iz 1844. godine (*Zakonik Građanski za Knjaževstvo Srpsko obnarodovan na blagovesti* 25. 3. 1844. godine) koji je bio skraćena ili bolje rečeno blijeđa kopija OGZ-a
- d) na crnogorskom pravnom području *Opšti imovinski zakonik za Crnu Goru* (1888.), *Opšti zemaljski zakonik (Danilov zakonik)* iz 1885. kao i običajno pravo
- e) na pravnom području Vojvodine (izuzev dijela koji je ulazio u hrvatsko-slavonsko pravno područje, a gdje je vrijedio OGZ), te Međimurja i Prekmurja, vrijedio je tzv. *Tripartitum opus iuris consuetudinarii incltyti regni Hungariae* (koji sadrži sva tadašnja mađarska prava, zakone, priznate i primljene običaje i naredbe, ali iz formalnih razloga nije bio zakonom, već je na temelju običaja imao obveznu snagu) a primjenjivani su i zaključci državne pravne komisije od 5.11.1861. (privremena zakonska pravila), kao i drugi zakoni, naredbe, običajno pravo i sudska praksa. Glavni izvor privatnog (građanskog) prava na pravnom području Vojvodine, Međimurja i Prekomurja do 1941. godine bile su sudske odluke (po uzoru na mađarsko pravo), tj. odluke Kasacionog suda u Novom Sadu vrijedile su kao izvor prava i sudovi su bili vezani tim odlukama.¹⁷

Od svih područja Kraljevine SHS najsloženije stanje u području građanskog prava bilo je u Bosni i Hercegovini. Naime, u bosanskohercegovačkom pravnom području izvori građanskog prava bili su brojni i raznovrsni. Također, izvori prava u pojedinim područjima za muslimane i nemuslimane nisu bili isti. Naime, za obiteljsko-pravne i nasljedno-pravne odnose muslimana vrijedilo je šerijatsko pravo.

Tako su u BiH kao izvori građanskog (obveznog) prava bili pravni propisi koji su bili na snazi u BiH u trenutku ujedinjenja, tj. norme islamskog prava (ranije spomenuta kodifikacija šerijatskog obveznog, parničnog i dijela stvarnog prava *Medžella* i drugi propisi) te austrijsko građansko pravo, OGZ i drugi propisi.

Usprkos postojećem pravnom partikularizmu tadašnjeg pravnog sustava Kraljevstva SHS (Od 1929. Kraljevine Jugoslavije), vidljivo je da jedan pravni izvor koliko-toliko doprinosio prevladavanju takvog stanja. Riječ je o OGZ-u koji je od svih izvora prava imao najveći utjecaj na gotovo cijelom području države.¹⁸

Poslije 1. svjetskog rata osiguranje u Kraljevini SHS imalo je sva svojstva koja inače karakteriziraju kapitalističke odnose. Tijekom čitavog razdoblja najprije se uočava prisustvo velikog broja inozemnih osiguravajućih društava koja posluju putem

¹⁷ Bevanda, M. *Obvezno pravno uređenje u Bosni i Hercegovini*, Pravni fakultet Mostar, 2013.,34.

¹⁸ Ibid

svojih filijala.¹⁹ Propisi koji su se odnosili na ovu oblast i općenito državni nadzor nad oblašću osiguranja bio je nedovoljan, iako je postojalo Ministarstvo trgovine industrije koje je vršilo nadzornu ovlast nad svim osiguravajućim društvima. Međutim, taj nadzor nad osiguravajućim društvima nije se razlikovao od nadzora nad drugim akcionarskim društvima ili zadrugama.²⁰

Bez obzira na to što su postojala određena rješenja u obliku naredbi nadležnog Ministarstva u odnosu na osiguravajuća društva, te se naredbe ne mogu izjednačiti s potrebnim sustavnim nadzorom nad radom osiguravajućih društava.

S obzirom na iznesene činjenice, čitavo bismo ovo razdoblje mogli podijeliti na dva podrazdoblja:

- 1) do 25.02.1937. godine, odnosno do donošenja Uredbe o nadzoru nad osiguravajućim poduzećima i
- 2) razdoblje nakon donošenja Uredbe o nadzoru nad osiguravajućim poduzećima.

2.2.1 Razdoblje do 25.02.1937. godine - vrijeme bez državne kontrole

U ovom razdoblju osiguravajuća poduzeća, kako ih naziva i navedena *Uredba o nadzoru* iz 1937. godine, posluju bez ikakve kontrole od strane države jer navedene naredbe nadležnog ministarstva nisu imale takvu pravnu snagu da u bilo kojem obliku nisu mogle imati čak niti intenciju nadzora nad ovim poduzećima. Sva osiguravajuća poduzeća vodila su se isključivo internim aktima, bez uplitanja države, a pored nepostojanja propisa o nadzoru nad radom, postojala je i nesređena situacija vezana uz nepostojanje propisa koji bi regulirali obvezu izvršenja ugovora od strane osiguranika, odnosno nemogućnost naplate premije prisilnim putem odnosno utuženjem.²¹

Kao neminovnost takvoga pravnog okruženja dogodila se i propast osiguravajućeg društva Phönix iz Beča koje je putem svojih filijala poslovalo u cijeloj Kraljevini Jugoslaviji te ujedno po visini premije bilo najveće osiguravajuće društvo. Uzimajući u obzir navedeno, logičnim se nameće zaključak da je propast Phönixa izazvala veliki potres u području osiguranja.

Slom Phönixa u Kraljevini Jugoslaviji i posljedice na sektor osiguranja

Osiguravajuće društvo Phönix osnovano je u Beču 1860.godine. Ovo je osiguravajuće društvo u razdoblju nakon svog osnutka imalo strelovit premijski rast, a već prije I. svjetskog rata poslovalo je na području cijele Austro-Ugarske Monarhije. Nakon propasti Monarhije, društvo je iskoristilo tadašnje stanje na tržištu osiguranja i kupilo u zemljama nasljednicama cijeli niz osiguravajućih društava koja se nisu mogla nositi s tadašnjim stanjem u ovom području.²² Cilj i poslovna politika društva bilo je isključivo ekspanzionističko nastojanje u svrhu

¹⁹ Ogrizović, D., *Ekonomika osiguranja*, DOZ, Sarajevo, 1985., 261.

²⁰ Ibid

²¹ Ibid

²² Rohrbach, W., Petrović, Z., *Krah austrijskog osiguravajućeg društva Feniksa i neposredne posljedice tog događaja u Kraljevini Jugoslaviji*, *Strani pravni život*, Beograd, 2011., 440.

osvajanja tržišta. Zaštita interesa osiguranika, što je osnovni cilj osiguranja, bila je u drugom planu.

Bez obzira na veliku vremensku kao i na svaku drugu razliku u odnosu na sadašnje bosansko-hercegovačko tržište osiguranja, i danas je važno istaknuti najznačajnije razloge propasti Phönixa te ih pokušati, u daljnjem obrazlaganju, dovesti u vezu s razlozima koji su na ovom tržištu i u sadašnjosti dovodili do propasti osiguravajućih društava.

Razlozi propasti austrijskoga osiguravajućeg giganta mogu se podijeliti u tri zasebne grupe:

- a) neracionalnost i rizičnost kod ulaganja sredstava osiguranika koja su dovela do propasti i apsolutne nezaštićenosti pravnih interesa osiguranika
- b) svjesno vođenje poslovne politike usmjereno prema akviziranju novih osiguranika i premije neovisno o visini i udjelu troška u premiji, što je jasan pokazatelj gubitka poslovne vizije i mogućnosti očuvanja interesa osiguranika
- c) svjesne špekulacije koje su se ticale premještaja zakonski propisanih rezervi kapitala iz jedne zemlje u drugu stvarajući privid postojanja potrebitoga kapitala.

Ako znamo da je ukupna premija životnog osiguranja 1937. godine iznosila 148,2 milijuna dinara, a da je manjak premijske rezerve kod Feniksa iznosio oko 100 milijuna dinara, onda je i više nego jasno kakve je katastrofalne posljedice za ovu i ostale vrste osiguranja imala propast ovoga osiguravajućeg društva.²³

Nakon evidentne propasti Phönixa država je morala reagirati i to najprije kroz donošenje *Uredbe o privremenoj obustavi nekih prava osiguranika Društva za osiguranje života „Phönix“- Direkcija za Kraljevinu Jugoslaviju* od 23.04.1936. godine. Ovom Uredbom kroz članak 1. za razdoblje od tri mjeseca obustavljeno je pravo osiguranika na otkup i pozajmice na police osiguranja života koje je izdalo ovo društvo bez obzira na vrijeme podnošenja tih zahtjeva. Također je daljnjim odredbama ove *Uredbe* u članku 2. i 3. određeno da povjeritelji ne mogu poduzimati nikakve radnje na štetu imovine Feniksa, niti druga osiguravajuća društva mogu u bilo kojem obliku preuzimati police Feniksa. Također je *Uredbom* predviđena mogućnost, odnosno pravo ministra trgovine i industrije da može postaviti nadzor ovom društvu.

Jasna je bila namjera države da donošenjem ove *Uredbe* prije svega pokuša zaštititi ono što je ostalo od imovine ovoga propalog osiguravajućeg društva. Istovremeno, *Uredbom* od 16.12.1936. godine²⁴ austrijska filijala u Beogradu postala je jugoslavenski Feniks kao samostalno društvo na koje su prešla sva prava i obveze bivše Filijale. Ovim društvom upravlja upravni odbor od 3 do 5 članova koje postavlja ministar trgovine i industrije s ministrom financija. Osnovni

²³ Rozenberg, V., *Slučaj sa Feniksom*, Privredni pregled, Beograd, 1936., 5.

²⁴ Uredba o jugoslavenskom portfelju bivšeg Feniksa društva za osiguranje života u Beču, Službene novine Kraljevine Jugoslavije broj 291 od 16.12.1936. godine

cilj ove Uredbe bio je pokušaj zaštite interesa osiguranika tako da sva imovina bivšeg Feniksa služi za te potrebe, a Ministarstvo financija izdalo je i obveznice u nominalnom iznosu od 7.369.500 dinara s kamatom od 4 posto godišnje, čiji će prihod odnosno prodaja služiti namirenju osiguranika Feniksa. Posebno pravno zanimljivo rješenje u pogledu zaštite interesa osiguranika koncipirano je kroz članak 8. Uredbe, gdje sva društva koja se bave ovim poslovima imaju obvezu uplatiti po 25 milijuna dinara radi namirenja osiguranika ovoga propalog društva.

Pored donošenja ovih dviju Uredbi, propast osiguravajućeg društva dovela je i do izravnog državnog utjecaja na ovo područje donošenjem Uredbe o nadzoru nad osiguravajućim preduzećima²⁵ od 25.02.1937., a koja je stupila na snagu 01.03.1937. godine.

25 Uredba, objavljena ćirilicom u sl. glasilu Službene novine, br. 46 – XV, 147-150, u prijepisu glasi:

Na osnovu § 98 Finansijskog zakona za 1936/37 godinu a po predlogu ministra trgovine i industrije,
Ministarski savet propisuje

UREDBU O NADZORU NAD OSIGURAVAJUĆIM PREDUZEĆIMA

§1.

1. Sva privatna preduzeća koja se bave poslom osiguranja (osiguravajuća preduzeća) podleže nadzoru Ministarstva trgovine i industrije. Poslom osiguranja u smislu ove uredbe smatra se posao kod kojega se osiguravajuće preduzeće, uz izvjesnu premiju ili naknadno razrezan doprinos, obavezuje da će kome isplatiti osiguranu sumu ili naknaditi štetu kad bude nastupio ugovoreni slučaj.
2. Ne smatraju se osiguravajućim preduzećima u smislu Uredbe, ali pri svemu tom potpadaju pod nadzor Ministarstva trgovine i industrije ustanove humanoga karaktera koja se bave osiguranjem pogrebnih troškova i troškova u slučaju bolesti (pomoćne kase, pogrebna društva i slično), kao i fondovi za penziono osiguranje.
3. Da li se jedno preduzeće smatra osiguravajućim preduzećem, odnosno da li potpada pod nadzor prema Uredbi, odlučuje ministar trgovine i industrije.

§2.

1. Posao osiguranja i reosiguranja mogu obavljati samo dioničarska društva koja imaju najmanje 3.000.000-dinara potpuno uplaćenog kapitala i zadruge koje imaju najmanje 100 zadrugara i za najmanje 1.000.000-dinara potpuno uplaćenih udjela.
2. Filijala stranog osiguravajućeg društva mora imati svoj kapital datiran od njene centrale a iznos toga kapitala mora biti bar onoliki koliki se, po prethodnom stavu, zahtjeva od društva koje ima sjedište u zemlji. Filijala stranog osiguravajućeg društva koje se bavi samo poslovima osiguranja života ili samo poslovima elementarnog osiguranja, ne mora imati kapital veći od 1.500.00-dinara.
3. Preduzeća koja se bave poslom osiguranja ne smiju se baviti i nekom drugom vrstom poslova.
4. Da bi osiguravajuće preduzeće ili koja od ustanova navedenih u stavu 2. članka 1. Uredbe mogla da se bave poslom osiguranja, potrebna je dozvola ministra trgovine i industrije. Pravilnikom će se propisati koje sve podatke mora preduzeće odnosno ustanova priložiti molbi za dozvolu rada.
5. Stranom osiguravajućem društvu može se dati dozvola za rad samo u slučaju ako ono u svojoj zemlji postoji bar 10 godina.

§3.

1. Svako osiguravajuće preduzeće koje se bavi osiguranjem života mora imati svog matematičara-aktuara, koji će svojim potpisom ovjeravati ispravnost i tačnost matematičkih rezervi.
2. Pravilnikom će se propisati koje lice može vršiti dužnost aktuara, kao i kada se pravo na vršenje ove dužnosti gubi.

§4.

1. *Matematičke rezerve iz osiguranja života moraju biti izračunate u punoj vrijednosti po matematičko-tehničkim načelima, na osnovu neto-metode.*
2. *Pravilnikom će se propisati visina prijenosnih premija koje svako osiguravajuće preduzeće mora unositi u godišnje zaključne račune za pojedine grane osiguranja.*

§5.

Ministar trgovine i industrije, po saslušanju Savjeta osiguranja, odlučiće da li je u kom slučaju dozvoljeno cilmerovanje, i utvrdiće njegov postotak, no tako da taj postotak ni u kom slučaju ne može preći 3 i pol % od iznosa riziko-kapitala.

§6.

1. *Ministar trgovine i industrije može prema potrebi, a po saslušanju Savjeta osiguranja, posebnim pravilnikom propisati minimalne premijske stope za svaku granu osiguranja, osim za transport, zakonsku odgovornost jemstva i nesretne slučajeve.*
2. *U osiguranju života, preduzećima je zabranjeno da od premijskih stopa sadržanih u odobrenim tarifama daju bilo kakve popuste, ili bilo kakva besplatna dodatna osiguranja za koje je tehnički potrebno obračunavati doplatne premije, kao i da ma pod kojim vidom povlašćuju izvjesne osiguranike. Povračaj poslovnih viškova kod zadružnih osiguravajućih preduzeća ne smatra se povlašćivanjem osiguranika.*

§7.

Zabranjuje se osiguravajućim preduzećima zaključivanje u zemlji osiguranja u stranoj valuti, zlatu ili u domaćoj valuti s utvrđenim ugovornim odnosom prema nekoj stranoj valuti ili zlatu. Jedino je kod osiguranja međunarodnog transporta dozvoljeno da se vrše osiguranja i u stranoj valuti.

§8.

1. *Sve matematičke rezerve za ugovore o osiguranju zaključene u zemlji, moraju se uložiti na slijedeći način:*
 - a) *u kratkoročne državne vrijednosne papire;*
 - b) *u ostale državne vrijednosne papire i vrijednosne papire za koje jamči država;*
 - v) *u vrijednosne papire koje su izdali ili za koje jamče banovine ili gradovi, ako se ti vrijednosni papiri kotiraju na burzi;*
 - g) *u hipotekarne založnice i komunalne zadužnice domaćih novčanih zavoda i zadruga ovlašćenih na izdavanje takvih vrijednosnih papira, a pod uslovom da se ti vrijednosni papiri kotiraju na berzi;*
 - d) *u dionice Narodne banke Kraljevine Jugoslavije i u dionice svih onih ustanova kojima država garantuje dividendu;*
 - đ) *u hipotekarne zajmове na prvome mjestu, do 35% prometne vrijednosti nekretnine na koju se stavlja hipoteka, ako ta nekretnina donosi rentu. Davanje hipotekarnih zajmova na nekretnine koje su sagrađene da služe za industrijska i obrtnička preduzeća nije dozvoljeno;*
 - e) *u zgrade od tvrdog materijala, bilo da ih samo preduzeće iskorišćuje za vlastite potrebe, bilo da ih daje pod zakup;*
 - ž) *u zajmове na sopstvene police, do visine otkupne vrijednosti;*
 - z) *u uloge kod Državne hipotekarne banke i Poštanske štedionice;*
 - i) *u kratkoročne uloge kod javnopravnih štedionica, novčanih zavoda i zadruga, ali samo ukoliko je to preduzeće potrebno radi održavanja likviditeta svojih poslova;*
 - j) *i na drugi način, ako se to prema prilikama i danom momentu pokaže cjelishodno, a pod uslovom da takav način, po mišljenju Savjeta osiguranja, pruža dovoljnu sigurnost i likvidnost, i da ga dozvoli ministar trgovine i industrije.*

2. *Plasman rezervi pod tač. a) i b) prethodnog stava mora iznositi najmanje 25% od cjelokupnog iznosa matematičkih rezervi; koji će dio ovoga postotka morati da se uloži u kratkoročne a koji u ostale državne vrijednosne papire određivače ministar finansija. Plasman po tač. d) i e) zajedno ne smije iznositi više od 50%, a po tač. i) može se uložiti najviše 15%, ali plasman kod novčanih zavoda i zadruge ne smije iznositi više od 10%.*
3. *Bliže odredbe o slučajevima koji ovde nisu predviđeni propisat će se u pravilniku.*
4. *način bilansiranja vrijednosnih papira u koje se ulažu matematičke rezerve, ministar trgovine i industrije propisat će pravilnikom u sporazumu s ministrom finansija.*

§9.

1. *Vrijednosti u koje su uložene matematičke rezerve moraju se nalaziti na području Kraljevine Jugoslavije, i vodiće se u posebnom registru. Preduzeće je dužno predati Ministarstvu trgovine i industrije duplikat registra, kao i obavještavati ga o svakoj izmjeni učinjenoj u njemu.*
2. *Vrijednosti unijete u registar ne mogu se otuđivati niti zalagati bez prethodnog odobrenja ministra trgovine i industrije, a služe prvenstveno za obaveze preduzeća koje proističu iz ugovora o osiguranju po kojima je ta rezerva i obrazovana.*
3. *Jedne vrijednosne papire u koje su uložene matematičke rezerve mogu se zamjenjivati drugim vrijednosnim papirima navedenim u tač. a), b), v), g), d) stava 1. članka 8. Uredbe, i bez prethodne dozvole ministra trgovine i industrije, ali pod uslovom da ukupna vrijednost po kursu ostane ista i da se ne povredi propis stava 2. članka 8. Uredbe.*
4. *Pravilnikom će se propisati bliže odredbe o ustanovljenju i vođenju registra.*
5. *Depo matematičkih rezervi stranog reosiguranja mora u cijelosti ostati u Kraljevini Jugoslaviji, u posjedu i upravi preduzeća koje je dalo u reosiguranje posao za koji je ta rezerva obrazovana.*

§10.

Sva osiguravajuća preduzeća kao i ustanove iz stava 2. članka 1. Uredbe dužni su da u svako doba Ministarstvu trgovine i industrije pružaju svaku pomoć u vršenju nadzora i daju svako razjašnjenje koje Ministarstvo trgovine i industrije od njih traži. Isto su tako dužni da organima Ministarstva trgovine i industrije, uredno legitimisanim, dozvole u svako doba uvid u sve knjige, isprave, račune i spise, kao i vršenje pregleda. Ministarstvo trgovine i industrije vršit će preglede svih osiguravajućih preduzeća odnosno ustanova iz stava 2. članka 1. Uredbe, kako povremeno, tako i od slučaja do slučaja.

§11.

1. *Ako državljanin Kraljevine Jugoslavije zaključi ugovor o osiguranju sa stranim osiguravajućim društvom koje nema dozvolu za rad u Kraljevini Jugoslaviji, ili sa stranim osiguravajućim društvom koje ima dozvolu za rad u Jugoslaviji ali ovaj ugovor ne zaključi s filijalom toga društva u Jugoslaviji, dužan je, svaki put prilikom polaganja premije, platiti 50% do iznosa premije u korist državne blagajne. Ukoliko tako ne postupi u roku od trideset dana, dužan je platiti trostruki propisani iznos.*
2. *Od ovoga plaćanja oslobođeni su državljani Kraljevine Jugoslavije stalno nastanjeni u inostranstvu. Isto su tako oslobođeni od plaćanja i oni državljani Kraljevine Jugoslavije koji zaključe ugovor o osiguranju međunarodnog transporta ili ugovor o osiguranju kakav se ne može zaključiti s osiguravajućim preduzećima koja imaju dozvolu za rad u Kraljevini Jugoslaviji; ministar trgovine i industrije utvrđivaće koji su to ugovori.*

§12.

1. *Ministar trgovine i industrije može, po saslušanju Savjeta osiguranja, propisati: način knjiženja troškova oko zaključka osiguranja; shemu za sastav računa izravnanja i računa dobitka i gubitka; pravilnik o podacima koji se moraju unijeti u oglase, prospekte, objave, ponude i slično; formulare za izvještaj i statistiku za svaku granu osiguranja, kao i način objavljivanja izvještaja i statističkih podataka.*
2. *Strana osiguravajuća preduzeća, dužna su sastavljati i objavljivati poseban račun izravnanja i račun dobitka i gubitka za direktni posao u Kraljevini Jugoslaviji.*

§13.

1. Za obavljanje posla zaštite osiguranika potrebna je dozvola ministra trgovine i industrije.
2. Preduzeća koja se bave ovim poslom ne mogu se baviti i poslom posredovanja osiguranja ma u kom vidu. Ukoliko se bude utvrdilo da se ona ipak bave, neposredno ili posredno, ovim poslom, ministar trgovine i industrije oduzeće im dozvolu za rad.

§14.

1. Pri ministarstvu trgovine i industrije osnova se Savjet osiguranja, kao savjetodavni odbor od koga će Ministarstvo trgovine i industrije tražiti mišljenje po svima važnijim pitanjima koja se tiču osiguranja.
2. Savjet se sastoji od deset članova i deset zamjenika, koje svojim rešenjem postavlja, na tri godine, ministar trgovine i industrije, i to: trojicu koji će predstavljati osiguravajuća preduzeća dvojicu od članova udruženja aktuara, jednoga koji će predstavljati Glavni zadružni savez u Kraljevini Jugoslaviji, a ostalu četvoricu od lica koja se bave pitanjima osiguranja, i onih koja će predstavljati komore i druga privredna udruženja i organizacije. Ukoliko postoji organizacija koja može punovažno predstavljati sva osiguravajuća preduzeća, trojicu članova Savjeta i trojicu zamjenika koji predstavljaju osiguravajuća preduzeća postavljaće ministar trgovine i industrije od dvanaest lica koja mu ova organizacija bude predložila. Jednoga člana Savjeta i jednoga zamjenika koji predstavljaju Glavni zadružni savez u Kraljevini Jugoslaviji, postavljaće ministar trgovine i industrije od četiri lica koja mu ovaj Savez bude predložio.
3. Savjetu će predsjedavati šef Odsjeka za kreditne ustanove i osiguranje.
4. Za sekretara Saveta, ministar trgovine i industrije odrediće jednog od činovnika Odsjeka za kreditne ustanove i osiguranje.

§15.

1. za pokriće troškova oko vršenja nadzora nad osiguravajućim preduzećima i ustanovama iz stava 2. članka 1. Uredbe, sva osiguravajuća preduzeća davaće, po zaključku poslovne godine, 1% (jedan od hiljade) od cjelokupnog bruto premije (bez odbitka reosiguranja) koju osiguravajuće preduzeće pokazuje u godišnjim zaključnim računima za tu poslovnu godinu po svojim direktnim i indirektnim poslovima u Kraljevini Jugoslaviji.
2. Ovaj doprinos za pokriće troškova oko vršenja nadzora, osiguravajuća preduzeća uplaćivaće u „Fond za struku privatnog osiguranja“ kod Državne hipotekarne banke, kojim rukuje ministar trgovine i industrije. Sredstva toga fonda upotrebljavaće se za pokriće svih troškova navedenih u stavu 3. ovoga članka, kao i uopće na ciljeve koji služe potpomaganju i razvijanju struke osiguranja.
3. Iz sredstava fonda, pokrivaće se prema rešenju ministra trgovine i industrije:
 - a) dnevnice i putni troškovi za putovanja u svrhu pregleda osiguravajućih preduzeća i ustanova iz stava 2. paragrafa 1. Uredbe, i nagrade i honorari lica koja obavljaju nadzor;
 - b) štampanje formulara i izvještaja koji se odnose na osiguranje.Visinu dnevnica, nagrada i honorara određivaće ministar trgovine i industrije.
4. Ako osiguravajuće preduzeće ne plati propisani doprinos, ovaj će se naplatiti kao javna dažbina administrativnim putem na zahtjev ministra trgovine i industrije.

§16.

Lice koje obavlja posao osiguranja ili zaštite osiguranika bez dozvole ministra trgovine i industrije, kao i lice koje saraduje u takvoj krivičnoj radnji, kazniće se po tač. 1. i 2. paragrafa 398. Zakona o radnjama.

§17.

1. Ministar trgovine i industrije može kazniti novčano do 50.000-dinara osiguravajuće preduzeće, odnosno ustanovu iz stava 2. paragrafa 1. Uredbe koja se ne pridržava odredaba Uredbe ili pravilnika donijetih na osnovu Uredbe. Ministar može, po prethodnom saslušanju Savjeta osiguranja, i oduzeti danu dozvolu za rad preduzeću koje prekrši neku odredbu Uredbe ili pravilnika, a prije toga je zbog takvog prekršaja bilo dva puta kažnjeno najvećim iznosom novčane kazne, kao i onom preduzeću koje prekršajem Uredbe

ili pravilnika dovodi u opasnost izvršenje svojih obaveza iz ugovora o osiguranju. Pod istim uslovima, dozvola za rad može se oduzeti i ustanovi iz članka 2. stavak 1. Uredbe.

2. Sve sume naplaćene kao novčane kazne unose se u „Fond za struku privatnog osiguranja“.

§18.

1. Kada se osiguravajućem preduzeću odnosno ustanovi iz stava 2. članka 1. Uredbe oduzme, na osnovu članka 17. Uredbe, dana dozvola za rad, ili kad samo osiguravajuće preduzeće odnosno ustanova zatraži likvidaciju, ministar trgovine i industrije može, na prijedlog bana, razriješiti od dužnosti predstavnike osiguravajućeg preduzeća odnosno ustanove, i odrediti lice ili ustanovu koja će izvršiti likvidaciju imovine.
2. Dok traje likvidacija, ne mogu se protiv takvog osiguravajućeg preduzeća odnosno ustanove preduzimati nikakve mjere za izvršenje ni za osiguranje, niti se može nad njegovom odnosno njenom imovinom otvoriti stečaj.

§19.

Ministar trgovine i industrije izdaće pravilnike potrebne za sprovođenje Uredbe.

§20.

1. Osiguravajuća preduzeća koja su dozvolu za rad dobila prije stupanja na snagu Uredbe, ne moraju ponovo tražiti dozvolu, ali su dužna da najdalje u roku od tri mjeseca po stupanju na snagu pravilnika predviđenog u članku 2. Uredbe, ministarstvu trgovine i industrije podnesu na uvid sve osnovice i podatke koji, pri traženju dozvole za rad, Ministarstvu služe kao osnov za odlučivanje o davanju dozvole. Pored ostalog, za osiguranje života potrebno je podnijeti naročito: osnovice za izračunavanje neto premije (tablice smrtnosti, kamatnu stopu, načela i formule za izračunavanje premija i matematičkih rezervi, način računanja bruto-dodatka), premijske tarife načela po kojima se izračunava otkupna vrijednost, snižena vrijednost police pri preinačenju u osiguranje bez obaveze daljeg plaćanja premije, kao i način obračunavanja za sve druge transakcije pri preinačenju jednog osiguranja.
2. Ministarstvo trgovine i industrije primiće na znanje opće uslove i premijske tarife ako je preduzeće po njima počelo raditi bar na godinu dana prije stupanja na snagu Uredbe. Ove opće uslove i premijske tarife Ministar trgovine i industrije može, po saslušanju Savjeta osiguranja, i izmijeniti i dopuniti, ukoliko nađe da ne odgovaraju zahtjevima tehnike osiguranja. Ukoliko ministar trgovine i industrije u roku od šest mjeseci ne donese odluku, smatraće se da su opći uslovi i premijske tarife odobreni.

§21.

1. Sva osiguravajuća preduzeća dužna su da u roku koji će propisati ministar trgovine i industrije svoj rad usklade odredbama Uredbe i pravilnika izdanih na osnovu Uredbe. Ovaj rok ne može biti duži od godinu dana.
2. Ukoliko matematičke rezerve nisu pokrivena i uložena prema odredbama članka 8. Uredbe, ministar trgovine i industrije može, u sporazumu s ministrom financija, na molbu osiguravajućeg preduzeća, produžiti rok predviđen u prethodnom stavu, ali taj produženi rok ni u kom slučaju ne može biti veći od četiri godine.
3. Ako dio matematičkih rezervi uložen po tač. d) i e) stava 1. članka 8. Uredbe prelazi postotak dopušten stavom 2. spomenutog članka, osiguravajuće preduzeće ne može više ulagati svoje matematičke rezerve u te vrijednosti, sve dok postotak ne padne ispod najvišeg koji je dopušten.
4. Ustanove iz stava 2. članka 1. Uredbe dužne su uskladiti svoj rad odredbama pravilnika, u roku koji ministar trgovine i industrije bude propisao.

§22.

Osiguranja koja su prije stupanja na snagu Uredbe zaključena u zemlji u stranoj valuti, zlatu, ili u domaćoj valuti s utvrđenim ugovornom odnosom prema nekoj stranoj valuti ili zlatu, izuzev osiguranja međunarodnog transporta, imaju se obavezno u roku koji će propisati ministar trgovine i industrije preinačiti u osiguranja na dinare. Ovo preinačenje izvršiće se na način koji bude propisao ministar trgovine i industrije u sporazumu s ministrom financija.

2.2.2 Razdoblje državne kontrole od 01.03.1937. godine

U pogledu potrebe državne kontrole nad radom i poslovanjem osiguravajućih društava postoje u načelu vrlo male nesuglasice, dok oko oblika kontrole među ekonomistima postoje značajno veće nesuglasice.²⁶ Neki ekonomisti vjeruju u učinkovito tržište i smatraju da će konkurencija u načelu koristiti te, iako se slažu o potrebi određene državne kontrole, smatraju da bi se ona treba iscrpiti kroz održavanje konkurencije. Drugo mišljenje zastupaju oni ekonomisti koji nemaju povjerenju u tržište ili pak imaju znatno manje povjerenje nego ovi prvi i smatraju da je zbog zaštite interesa prije svega osiguranika, prijeko potrebna državna kontrola osiguravajućih društava.²⁷ Uredba iz 1937. godine donesena je isključivo kao posljedica kraha osiguravajućeg društva Feniks, čemu je u velikoj mjeri doprinijelo i nepostojanje bilo kakve regulative u ovom području.

Uredba je donesena i na traženja ostalih osiguravajućih društava koja su i sama nosila određeni dio sanacije, odnosno pokušaja obeštećenja osiguranika Feniksa i svi su bili svjesni potrebe za državnim, odnosno normativnim uređenjem ovog područja. Uredba je predstavljala znatan napredak u pravcu konsolidacije poslova osiguranja. Uredbom su, iako ne u cijelosti, uređena pitanja oko osnivanja, organizacije i vođenja poslova u osiguranju. Posebnu pozornost ova Uredba

Prelazna naređenja

§23.

1. Poslom osiguranja mogu se i dalje baviti preduzeća koja nisu dioničarska društva ili zadruge, odnosno koja se bave i drugom vrstom poslova osim osiguranja, ako dokažu da su prije stupanja na snagu uredbe obavljala, s odobrenjem nadležne vlasti, posao osiguranja najmanje tri godine.
2. Fondovi za osiguranje stipendija i miraza koja su u djelokrugu svoga rada osnovale, najmanje na godinu dana prije stupanja na snagu Uredbe, prosvjetno-kulturne ustanove, mogu se i dalje baviti osiguranjem stipendija i miraza svojim članovima. Ovi fondovi ne smatraju se osiguravajućim preduzećima u smislu Uredbe, ali potpadaju pod nadzor Ministarstva trgovine i industrije, i za njih važe odredbe koje i za ustanove iz stava 2. članka 1. Uredbe.

Završna naređenja

§24.

Svi zakoni i zakonske odredbe koji stoje u suprotnosti s odredbama ove Uredbe prestaju važiti sa danom stupanja na snagu Uredbe.

§25.

Ova uredba stupa na snagu sa danom obnarodovanja u „Službenim novinama“.

25. februara 1937 godine

Beograd

Predsjednik Ministarskog savjeta i
ministar inostranih poslova,

Dr. M.M. Stojadinović s.r.

²⁶ E.Vaughan, E., Vaughan, T. Osnove osiguranja-upravljanja rizicima, MATE, Zagreb, 1995.

²⁷ Ibid

poklonila je adekvatnosti premije kao osnovnom uvjetu za ispunjavanje obveza iz ugovora o osiguranju, te zaštiti premijskih odnosno matematičkih pričuva i načinu, odnosno mogućnostima njihovih ulaganja. Cilj je bio izbjegavanje rizičnih i špekulativnih ulaganja u svrhu ostvarivanja ekstra prihoda na temelju takvih ulaganja, a na štetu zaštite i sigurnosti interesa osiguranika. Glavna zamjerka iz stručnih krugova, vezana uz ovu uredbu, išla je prema tome da ponovno nije predviđena mogućnost utuživanja na ime neplaćene premije.²⁸ Naime, na teritoriju Kraljevine Jugoslavije, osim dijela Slovenije i Dalmacije, gdje je vrijedio iscrpan i temeljito obrađen *Zakon o ugovoru o osiguranju* iz 1917. godine, nije postojala pravna i zakonska mogućnost utuživanja za neplaćanje premije, a što je zbog čestih preotimanja osiguranika uslijed velikog broja društava za osiguranje bila vrlo izražena pojava.²⁹

3. ZAKLJUČAK

Državni intervencionizam u sektoru osiguranja, a neupitno je da na ovim prostorima počinje donošenjem *Uredbe o nadzoru nad osiguravajućim preduzećima* iz 1937. godine, nije posljedica unaprijed osmišljenog plana reguliranja ovog iznimno za svaku državu važnog područja već prije svega iznuđena mjera kao posljedica propasti do tada najvećeg osiguravatelja – Phönixa. Pravci ove državne intervencije mogu se podijeliti u dva smjera: osnovni, koji se odnosi na zaštitu interesa osiguranika i oštećenih i drugi koji se tiče zaštite preostalih osiguravatelja koji bi preuzimanja obveza od društva koje je insolventno i ne može izvršavati svoje obveze, posljedično bilo dovedeno do propasti i nemogućnosti daljnjeg funkcioniranja. Konačna posljedica u ovakvom slučaju bila bi propast cijelog sektora osiguranja.

Usporedbom analizirane *Uredbe* iz 1937. godine i sadašnjih propisa koji uređuju predmetno područje osiguranja, uočavamo veliku sličnost u pogledu osnovnih uspostavljenih ograničenja, odnosno načina na koji su regulirana ulaganja sredstava tehničkih pričuva društava za osiguranje. Također, bez obzira na veliku vremensku razliku između propasti društva Phönix i društava koja su proteklih godina izgubila odobrenje za rad u Bosni i Hercegovini, ali i u zemljama regije i nalaze se u likvidaciji ili u postupku stečaja, uočljive su velike sličnosti u razlozima poslovne propasti ovih društava. Razloge propasti prvenstveno treba tražiti u visokim troškovima prodaje, rizičnim ulaganjima sredstvima tehničkih pričuva te, na kraju, u nepostojanju sredstava za podmirenje obveza iz ugovora o osiguranju. Polazeći od ovih nespornih uzroka koji dovode do propasti društava za osiguranje, kao i osnovne svrhe osiguranja - *zaštita interesa osiguranika i oštećenih* – nameće se jasan zaključak o smjeru kojim treba i mora ići državni intervencionizam u sektoru osiguranja.

28 Petrović, Z., Čolović, V., Knežević, D., *Historija osiguranja u Srbiji, Crnoj Gori i Jugoslaviji do 1941. godine*, Dosije Studio, Beograd, 2013., 161.

29 Ogrizović, D. *Ekonomika osiguranja*, DOZ, Sarajevo, 1985., 303.

Summary: Modern development continuously produces new products and services and incorporates new, complex knowledge with the aim of ensuring the competitive advantage of the development of companies and/or countries. Such accelerated development has also shaped the need of individuals and organizations to protect against risks and possible damages to which they are exposed. The paper aims to show the development of insurance in the region with a special emphasis on Bosnia and Herzegovina, as well as to point out the reasons, purpose and need of intervention of the State in this sector. Although there are no significant disagreements in professional and scientific circles about the need for state normative intervention, there are significant differences in this sector about how much and what state intervention should be. Understanding the fact that the focus of the entire insurance sector needs to be insured, or damaged, will make it easier for the legislator to determine the need for state intervention in the insurance sector. This article presents the history of a 1937 bankrupt of Phönix, Austrian insurance company operating in former Kingdom of Yugoslavia without any state supervision. This case proves the need of stronger state regulation on insurance companies and since then justifies state intervention.

Keywords: insurance sector, state interventionism, protection of insured persons, regulation on supervision from 1937, the demise of Phönix.

Navedeni izvori i korištena literatura

- Andrijašević, S., Petranović, V., *Ekonomika osiguranja*, Alfa, Zagreb, 1999.
- Andrijašević, S., Račić-Žlibar, T., (ur.) *Rječnik osiguranja*, Masmedia, Zagreb, 1997.
- Bevanda, M. *Obveznodopravno uređenje u Bosni i Hercegovini*, Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru, 2013.
- Drakić, G., *Pravni partikulizam u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca i rad na njihovom prevazilaženju*, Zbornik radova Pravnog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu, 2004.
- Džidić, M., Ćurković, M. *Pravo osiguranja*, Mostar 2017.
- Grgić, M., *Pravni položaj Uprave i Nadzornog odbora u Društvu za osiguranje u odnosu na sustav upravljanja*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2016.
- Grijak, Z., *Predstavka episkopata Vrhbosanske metropolije iz 1903. godine u svjetlu austrougarske vjerske politike u Bosni i Hercegovini*, *Croatia Christiana Periodica*, vol. 32., No. 62., 2008.
- Imamović, M., *Uvod u historiju i izvore bosanskog prava*, Sarajevo, 2006.
- Jakša, B., *Pravo osiguranja*, Pravni fakultet Zagreb, 2004.
- Maksimović, M., *Praosiguranja ili osiguranja*, *Osiguranje i privreda*, Beograd, 1962.
- Manes, A., *Versicherungswesen*, Berlin, 1924.
- Mrkšić, D., Petrović, Z., Ivančević, K., *Pravo osiguranja*, Pravni fakultet Univerziteta

u Beogradu, 2014.

Novaković, M., *Versko zakonodavstvo Kraljevine Jugoslavije, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 33., br. 2., 2012.

Ogrizović, D., *Ekonomika osiguranja, Teorija i praksa osiguranja*, Sarajevo, 1985.

Pavić, D., *Ugovorno pravo osiguranja*, Tectus, Zagreb, 2009.

Pavić, D., *Pomorsko osiguranje, pravo i praksa*, Književni krug Split, 2012.

Pavlina, M., *Zavarovalno pravo*, Ljubljana, 2000.

Petrović, Z., Čolović, V., Knežević, D. *Historija osiguranja u Srbiji, Crnoj Gori i Jugoslaviji do 1941. godine*, Dosije Studio, Beograd, 2013.

Razvoj osiguranja u bivšoj Jugoslaviji i u Bosni i Hercegovini, Publikacija, Bosna Re, Sarajevo, 2014.

Reynes, H. *A History of british Insurance*, London, 1968.

Rohrbach, W., Petrović, Z., *Krah austrijskog osiguravajućeg društva Feniksa i neposredne posljedice tog događaja u Kraljevni Jugoslaviji*, *Strani pravni život*, Beograd, 2011.

Rozenberg, V., *Slučaj sa Feniksom*, *Privredni pregled*, Beograd, 1936.

Trenerry, C.F. *The Origin and Early History of Insurance*, London, 1926.

Uredba o jugoslavenskom portfelju bivšeg Feniksa društva za osiguranje života u Beču, *Službene novine Kraljevine Jugoslavije*, broj 291 od 16.12.1936.

Vaughan, E., Vaughan, T., *Osnove osiguranja - upravljanja rizicima*, MATE, Zagreb, 1995.

Petrović, Z., Čolović, V., Knežević, D., *Historija osiguranja u Srbiji, Crnoj Gori i Jugoslaviji do 1941. godine*, Dosije Studio, Beograd, 2013.